

ความรู้ที่ได้จากรายยาวมหาเวสสันดรชาดก

ในช่วงออกพรรษามีธรรมเนียมการเทศน์อย่างหนึ่งที่เรียกว่า เทศน์มหาชาติ หรือหากเป็นของพิธีหลวงจะเรียกว่า เทศน์มหาชาติทำนองหลวง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายก่อนประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ มีบทเทศน์ด้วยกันทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ โดยเรียกอย่างเป็นทางการว่า รายยาวมหาเวสสันดรชาดก

รายยาวมหาเวสสันดรชาดกมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในรัชกาลของพระเจ้าทรงธรรมโปรดให้แต่งเรื่องเวสสันดรชาดกเป็นคำประพันธ์สำหรับราชบัณฑิตใช้สวดในเทศกาลเข้าพรรษา ประกอบด้วยร้อยและกาพย์ปะปนกันเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญเรียกว่า กาพย์มหาชาติ ซึ่งไม่ได้ใช้สำหรับการเทศน์มหาชาติอย่างในปัจจุบัน จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 มีพระราชดำริให้แต่งเรื่องมหาชาติสำหรับพระสงฆ์ใช้แสดงพระธรรมเทศนาที่เรียกว่าเทศน์มหาชาติ ทรงเห็นว่ากาพย์มหาชาติที่แต่งในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมและบทเทศน์มหาชาติแบบรายยาวล้วนอื่น ๆ ในสมัยอยุธยาคงสูญหายหรือกระจัดกระจายไปก็โปรดให้มีการประชุมกวีเพื่อประพันธ์บทเทศน์มหาชาติทำนองหลวง ซึ่งต้องอาศัยความสามารถทางด้านภาษาและความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติเป็นอย่างดี กวีคนสำคัญที่มีบทบาทในการประพันธ์ ได้แก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงพระนิพนธ์ กัณฑ์จุมพล กัณฑ์มหาราช กัณฑ์กษัตริย์และนครกัณฑ์ พระเทพมุนี (ด้วง) ประพันธ์กัณฑ์ชูชก พระเทพโมลี (กลิ่น) ประพันธ์กัณฑ์มหาพล เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ประพันธ์กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี เป็นต้น

เทศน์มหาชาติคำหลวง ถือเป็นวรรณคดีชั้นสูงของไทยที่มีคุณค่ายิ่ง นอกจากเนื้อหาที่ให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาแล้ว การใช้คำศัพท์และภาษาที่งดงามในการเล่าเรื่องราวพุทธประวัติก็เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและศึกษาการใช้ภาษาในวรรณคดีไทย นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกความรู้ทางโลกต่างๆ ที่มีประโยชน์ในบทประพันธ์ด้วย ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชของไทยในกัณฑ์จุลพนและกัณฑ์มหาพน ซึ่งบรรยายสภาพของป่าหิมพานต์โดยใช้บริบทของพันธุ์พืชไทยเป็นองค์ประกอบ ตัวอย่างเช่น

ยังรุกขชาติที่ชายเชิงเขาเป็นคันเขต กอบด้วยเบญจโกศเกษกฤษณากรรณิกาแกมกะพุดคง
เหล่านลูลีแลกาหลงกุหลาบล้วนลำดวนคอกคู่สร้าง
หรือ สัปประคู้ หมู่ตะเภา ตะแบก เบญจบานไสว รังรุกขลำไยประโยมแย้มสายหยุดแลยมโดย
แต่ล้วนหลั่นลงร่วงโรยรายคอกลงมูลมอง

ความรู้เรื่องขนมไทยนานาชนิดในกัณฑ์ชูชก ซึ่งนางอมิตดาจาดขนมแห่งต่างๆ ใส่ขามให้ชูชกเก็บไว้บริโภคระหว่างเดินทางไปเฝ้าพระเวสสันดร มีทั้งขนมแข็งเป็นก้อนกัณฑ์ งาดักข้าวตอกแก้ว ถั่วงาแลแดงงา ขนมราเร่ร่นำ ขนมเทียน ทำทั่วทุกสิ่ง รวมถึงขนมผิงหินฝนทอง ข้าวตู ข้าวตาก ข้าวตัง ที่เป็นขนมขบเคี้ยวของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ กัณฑ์กุมารก็ให้ความรู้เรื่องเครื่องดนตรีไทยชนิดต่างๆ ในตอนที่เหล่านางสนมกำนัลบรรเลงดนตรีขับกล่อมให้พระเจ้ากรุงสยัญฯ รวมถึงความรู้เรื่องเรือสำเภาโบราณตอนที่พระเวสสันดรเปรียบเทียบพระชาติ พระกัณหา เป็นเหมือนมหาสำเภาทองที่จะนำพระองค์ข้ามองคสงสารไปได้ ซึ่งเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แจกแจงองค์ประกอบของเรือสำเภาได้อย่างชัดเจน ในกัณฑ์กษัตริย์ ก็ให้ความรู้เรื่องขั้นตอนของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกกษัตริย์ ซึ่งเป็นตอนที่พระ

เจ้ากรุงสนธิ์เชิญพระเวสสันดรกลับมาครองราชย์แล้วทำพิธีราชาภิเษกอีกครั้งรวมถึงความรู้เกี่ยวกับเพชฌินจินดาชนิด
ต่างๆ ที่ตกแต่งเครื่องอาภรณ์ของกษัตริย์ด้วย